

STAD OOSTENDE
STEDELIJKE MUSEA

GIDS VOOR HET ENSORHUIS

GIDS VOOR HET MUSEUM ENSORHUIS

VLAANDERENSTRAAT 77
B - 8400 OOSTENDE

---

door Norbert HOSTYN,
Conservator

Oostende,
1990

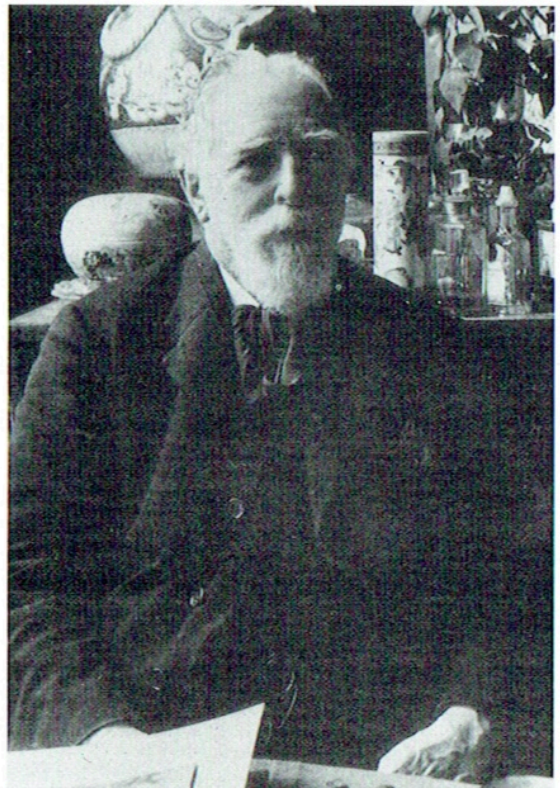

BESTE BEZOEKER,

Met deze beknopte gids kunt u bij uw bezoek aan het Ensorhuis boeiende dingen ervaren over de leefwereld van JAMES ENSOR. De tekst volgt in zijn uitleg het traject doorheen het huis, d.w.z. begint bij de benedenverdieping, dan de eerste en de tweede verdieping. Achteraan vindt u een biografie van James Ensor. Wij wensen u een leerrijke kennismaking !

Emilienne Vercruysse-Haghebaert
Schepen van Cultuur

VOORAF

1917 : James ENSOR, kunstschilder en graveur is 57 jaar oud. Op dat ogenblik begint hij stilaan internationale roem te verwerven.

1917 is het jaar waarin ENSOR - in volle oorlogstijd - verhuisde van de hoek Vlaanderenstraat - Van Iseghemlaan naar een pand in de Vlaanderenstraat nr. 27, een huis dat hij geërfd had van zijn oom Leopold Haegheman; die had er voordien een schelpen- en souvenirwinkeltje uitgebaat.

In zijn vroegere woonst op de hoek van de Vlaanderenstraat en de Van Iseghemlaan was ENSOR in 1880 na nogal ontgoochelende studies aan de Brusselse academie - de praktijken van de professoren hadden hem teleurgesteld - weer bij zijn familie ingetrokken : ouders, zus, broer en tante. ENSOR had er zijn atelier op zolder, vanwaar hij van een prachtig panorama op de toen nog kleine badstad kon genieten. Op die zolderkamer schilderde Ensor een aantal schitterende, stemmige gezichten op de Vlaanderenstraat en de Van Iseghemlaan : *Gezicht op de ondergesneeuwde Van Iseghemlaan (1881)* en *Gezicht op de Van Iseghemlaan (1905)* (beide te bewonderen in het Museum voor Schone Kunsten in Oostende). Nagenoeg alle meesterwerken van ENSOR zijn ontstaan in dat eenvoudig schildersatelier : *De Oestereetsters*, *Intrede van Kristus te Brussel*, *Verbazing van het masker Wouse*, *Stilleven met rog*, de meeste van zijn etsen, honderden tekeningen. Een gedenkplaat op de gevel van het hoekhuis herinnert nog aan ENSORS verblijf tussen 1880 en 1917.

Het huis in de Vlaanderenstraat 27 is op zichzelf vrij onopvallend, maar het feit dat de meester hier - in gezelschap van zijn trouwe huisbediende AUGUST VAN YPER - woonde tot aan zijn dood, was voldoende reden om het te behouden en te beschermen (1974). ENSOR heeft in dit huis destijds talrijke vrienden en bewonderaars, artiesten en critici, schrijvers, journalisten en beroemdheden ontvangen.

Na ENSORS dood ijverde de vereniging DE VRIENDEN VAN JAMES ENSOR voor het behoud van het huis als museum. Dankzij een nationale actie werd dat doel in 1952 bereikt. Intussen was een groot gedeelte van de inboedel helaas al verkocht; vooral de talrijke kunstwerken die het huis gesierd hadden, vonden vlot hun weg naar musea en privé-verzamelingen. In 1956 werd het Ensorhuis overgedragen aan de Stad Oostende, maar de kosten voor onderhoud liepen danig hoog op, zodat het verkommerde en op een bepaald ogenblik zelfs met sloping bedreigd was. Het tij keerde omstreeks 1973, toen een groepje bewonderaars van James Ensor een actie op het getouw zette waardoor het museum gerestaureerd werd en voor het publiek opengesteld in juni 1974. Het bezoek van KONINGIN FABIOLA in september 1974 was een officiële blijk van waardering voor die prachtige realisatie.

In het vernieuwde Ensorhuis treft u dus géén nauwgezette, historische reconstructie aan; de echte schilderijen zijn er nu eenmaal niet meer, maar het geheel roept op suggestieve wijze de héél aparte leefwereld op waarin James ENSOR zijn kunstwerken geschaapen heeft.

Hoek Vlaanderenstraat - Van Iseghemlaan.
In het huis op de hoek rechts woonde Ensor tot 1917.

Ensor in zijn atelier - 1893

DE SOUVENIRWINKEL

U komt het Ensorhuis binnen via de «bazar» die Ensors oom en tante vroeger uitbaatten. Hier vonden de kitcherige souvenirs, speelgoed, schelpen, snuisterijen, prentkaarten, sierborden, koperwerk en maskers gretige kopers. Hoewel James Ensor het winkeltje sloot, bewaarde hij de koopwaar, als in een soort eerbiedige verering. De inboedel van dit winkeltje was overigens een onuitputtelijke bron van inspiratie voor zijn talrijke latere werken. Allicht ervoer Ensor hier iets van zijn jeugd; zijn ouders hadden immers ook zo'n schelpenwinkeltje gehad.

Een foto op één van de uitstalrekken toont het huis in de tijd dat het nog een échte souvenirwinkel was. Hoewel de winkel niet meer zo vol staat, vindt men hier nog tal van wonderlijke dingen, o.a. de opvallende maskers in de wandkasten. Dergelijke maskers werden hier verkocht en zouden Ensor later inspireren. Achterin het winkeltje hangen zes interessante foto's van de kunstenaar : de twee oudste tonen ons achtereenvolgens James ENSOR in close-up (1883) en op zijn oud zolderatelier (1893); deze foto's zijn vooral belangwekkend omdat er vele van Ensors kunstwerken op te herkennen vallen. De overige vier foto's zijn genomen door de Oostendse meesterfotograaf Maurice ANTHONY (1883-1963) : ENSOR in gezelschap van zijn huisbediende, twee opnamen van 1933 waarop we ENSOR zien in het «Blauwe Salon», zijn werk- en leefkamer en dan nog een mooie portretfoto van de kunstenaar op latere leeftijd. In deze ruimte vinden we ook het - nu gehavende - marmeren borstbeeld van Ensor door de

Brusselse beeldhouwer Edmond DE VALERIOLA. Het werd onthuld in 1930 in de tuinen van het Kur-saal. Een bronzen kopie staat nu opgesteld op het terras van de Venetiaanse galerijen op de Zeedijk. De keramieken buste is het werk van beeldhouwer Dolf LEDEL, werkzaam in Oostende in de jaren dertig. Op de schildersezal een werk van Geo MOMMAERTS, «het Ensorhuis». De kleine ruimte achter de winkel diende vroeger als bergruimte. Aan een kapstok prijken mantel en hoed van de meester. Tegen de achterwand een vitrine in art-nouveau, waarin waardevolle snuisterijen uit Ensors bezit te zien zijn : vazen, beeldjes, glaswerk, vlinders, schelpen. Sommige van die voorwerpen werden door Ensor in zijn stillevens verwerkt. Verder ook een klein karikaturaal portret van Ensor van de hand van Eric WANSART. Aan de overige muren hangen nog andere portretten van Ensor, één geschilderd door Isidoor VERHEYDEN (1864-1905), een ander gemaakt door Henry DE GROUX (1866-1930). Beide portretten waren destijds Ensors persoonlijk bezit. Het werk van Verheyden zien we terug op Ensors «*Mijn geliefkoosde kamer*» 1892 (museum Tel Aviv). Het erg opvallend damesportret is ook een werk van Henry DE GROUX. Het stelt Mevrouw Emma LAMBOTTE voor, echtgenote van een Luikse arts en zelf amateur-schilder. Van 1930 spande die bemiddelde dame zich in voor de promotie van Ensors kunst; zij kocht werken van hem aan en maakte hem bekend bij haar vrienden en kennissen. Hier hangen verder nog drie moderne voorstellingen van James Ensor : Ensor en de muze van Oostende van 1966 door F.K. GÖTSCH, Hulde aan Ensor van Adhemar FRITZ en Ensor en Renée Keuller door Renée KEULLER.

De Souvenirwinkel

DE TUSSENVERDIEPING

Het eerste werk dat ons hier opvalt, is een driedimensionale reconstructie van het vernietigd werk van Ensor : Arme luizenbos die zich warmt. Deze reconstructie is het werk van de hyperrealistische beeldhouwer Jacques VERDUYN, waarvan we ook werk kunnen bewonderen in het Museum voor Schone Kunsten op het Wapenplein. Aan de straatzijde is er een klein zaaltje waar we documentatie vinden van de wisselende studietoonstellingen over James Ensor. De foto's aan de muur zijn vergrotingen van ENSORS reeks etsen *De zeven Hoofdzonden* (1888-1904). Als men rechts naast de deur begint, ziet men - in de richting van de klok - : de ontucht, de luiheid, de afgunst, de hoofdzonden beheerst door de dood, nl. de gierigheid, de hoogmoed, de gulzigheid, de gramschap. Acht scherp-satirische meesterwerkjes.

DE EERSTE VERDIEPING

De blikvanger van het Ensorhuis is de eerste verdieping met de eetkamer en het salon-atelier.

De meubelen zijn nog authentiek, maar de artistieke wanorde waarin ENSOR zijn boeken, schildersmateriaal en snuisterijen uitstalde, is jammer genoeg verdwenen. Het Blauwe Salon aan de straatzijde deed dienst als ontvang- en werkruimte, tegelijk woonkamer en atelier. Op de oude foto's is nog goed te zien hoe gezellig deze kamer vroeger moet geweest zijn.

Aan de muur bemerken we meteen het doek *De Inkomst van Kristus te Brussel* (1888). Het oorspronkelijk werk bevindt zich in de Verenigde Staten. *De verbazing van het masker Wouse* van 1889, rechts naast de piano hangt in het Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen. Het schitterende *Stilleven met rog*, dat daarboven hangt, dateert van 1892 en hangt in het Museum voor Schone Kunsten in Brussel.

Boven de piano hangt een stemmig kleurrijk schilderij van 1886, *Kinderen bij de opschik*, thans in een Antwerpse privéverzameling. Het werk naast het venster is het beroemde *Maskers twistend om een gehangene* van 1891 (Museum voor Schone Kunsten, Antwerpen).

Op de schildersezel Ensors affiche voor *La Plume* (1898) en een gipsen «écorché». De mahoniehouten buffetkast heeft gediend als achtergrondelement op *De Oestereetsters*.

Het blauwe Salon

Piano en harmonium herinneren ons aan ENSORS muzikale belangstelling en activiteit als componist. Hij schreef de balletmuziek *La Gamme d'amour* en de *Marche des Rotariens Ostendais*. Het grappig Victoriaans stoeltje in schelpvorm vinden we terug op het werk *Bizarre rokers*.

Boven de tweede deur, die leidt naar de eetkamer, hangt een anoniem 17de-eeuws damesportret dat Ensor in enkele van zijn schilderijen en tekeningen verwerkt heeft.

In de doorgang naar de eetkamer hangt de reproductie van *Muziek in de Vlaanderenstraat* (1891, Museum voor Schone Kunsten, Antwerpen) alsook het waterverfschilderij *Ensor aan de piano* van de Bretonse schilder Pierre DE BELAY (1946), wiens weduwe het werk aan het museum schonk. In de eetkamer valt vooral de neo-barokke kast op, die de kunstenaar vaak gebruikte als motief in schilderijen of tekeningen.

Aan de muren hangen reproducties van *De oesteretsters* (1882), *Bizarre rokers* (1920), *De oneervolle vivisectors* (1925), (beide laatste werken behoren tot een Kortrijkse privéverzameling), *Bloemen en Chinese vazen* (1896, Museum voor Schone Kunsten, Brussel), en twee maskerscènes, *Eigenaardige maskers* (1892, MVSK, Brussel) en *De intrige* (1890, MVSK, Antwerpen).

De siervaas op de tafel in Koreaans aardewerk staat afgebeeld op *Bloemen en Chinese vazen*.

In het trappenhuis ziet u een portrettekening van de oudere Ensor door de Hongaars-Franse kunstenaar Tibor GERTLER, en een vergroting van de ets *De Pisser* (1887) (bemerkt de zelfspot «Ensor est un fou»...)

In de traphall kunt u affiches van de verschillende Ensorentoonstellingen zien.

BIOGRAFIE

- 1860 Geboorte van James Sidney ENSOR op 13 april te Oostende, Langestraat nr. 44 (nu nr. 26). Zijn vader James Frederic ENSOR is een ingenieur van Britse afkomst. Zijn moeder Maria Catharina HAEGHEMAN is een Oostendse die een winkel had in souvenirs, schelpen, snuisterijen en maskers. Al die voorwerpen zullen één van de vele inspiratiebronnen vormen voor de schilder.
- 1861 Geboorte van Mariette ENSOR, «Mitche» genaamd. Ze is de enige zus van de kunstenaar en zijn voornaamste model.
- 1873 Ensor studeert aan het Onze-Lieve-Vrouwe-college te Oostende, waar hij meer interesse toont voor het tekenen dan voor de onderwezen vakken. Volgt lessen bij Edouard DUBAR en Michel VAN CUYCK, twee Oostendse kunstenaars.
- 1875 Zijn ouders verhuizen naar de hoek van de Van Iseghemlaan en de Vlaanderenstraat. Ensor zal er tot 1917 wonen.
- 1876 Duin-, zee- en polderzichten vormen de thema's van zijn eerste schilderijen van klein formaat, vooral op carton geschilderd. Wordt leerling aan de Academie voor Schone Kunsten te Oostende. Volgt er tekenen naar het antiek en naar het levend model.
- 1877 Studeert aan de Academie voor Schone Kunsten te Brussel, onder directie van Jan PORTAELS en met Alexander ROBERT, Jozef STALLAERT en Jef VAN SEVERDONCK als leraars, Willy FINCH en Fernand KHNOFF als klasgenoten.
- 1878 Schildert bijbelse en mythologische taferelen, academische naaktstudies.
- 1879 Eerste bezoek ten huize van professor Ernest ROUSSEAU, rector van de Vrije Universiteit van Brussel en zijn vrouw Mariette ROUSSEAU, zus van zijn vriend Théo HANNON. Daar leert Ensor vele kunstenaars en intellectuelen van zijn tijd kennen. Dit zal belangrijk zijn voor zijn verdere intellectuele en artistieke ontplooiing.
- 1880 Na zijn voortijdig afgebroken studies aan de Academie te Brussel keert hij terug naar Oostende. Schildert een groot aantal doeken op de zolder van het huis, ingericht als atelier. Portretteert verschillende malen zijn vriend en schilder Willy FINCH.
- 1881 Neemt voor de eerste maal deel aan een groepstentoonstelling georganiseerd door «*La Chrysalide*» in de zaal Janssens met doeken «*La Coloriste*» en «*Le Salon bourgeois*».
- 1882 Neemt deel aan de tentoonstelling ingericht door «*L'Essor*» en de «*Cercle Artistique et Littéraire*» te Brussel en door de «*Salon des Beaux-Arts*» te Parijs.
- 1883 Neemt deel aan de tentoonstellingen ingericht door «*L'Essor*», «*Le Sillon*» en de «*Triennale*» van Gent.
- De avant-gardistische kunstkring «*Les XX*» wordt opgericht als reactie op de verstarde

geest heersend in kunstkringen als «*L'Essor*» en «*Le Sillon*».

Onder de twintig stichtende leden vinden we naast ENSOR, ook Fernand KHNOPFF, Théo VAN RIJSSELBERGHE, Willy FINCH, Guillaume VOGELS en anderen. Octave MAUS is de secretaris.

1884 Eerste jaarlijkse tentoonstelling van de XX waar zes werken van Ensor figureren.

Publiceert een satirische tekst «*Trois semaines à l'Académie*» in *L'Art Moderne*, spreekbuis van de Twintigers.

Tentoonstelling tesamen met VOGELS en STORM DE GRAVESANDE, georganiseerd door de «*Cercle Artistique et Littéraire*».

1885 Overgangstijd. Zijn schildersstijl verandert stilaan. Wordt gefascineerd door REMBRANDT en TURNER, die elk op hun eigen manier het licht wisten te materialiseren. Begint met de reeks tekeningen : «*Les auréoles du Christ ou les sensibilités de la lumière*».

1886 Identificeert zich nu duidelijk met Christus, zoals hem, slachtoffer van lijden en onbegrip. Maakt zijn eerste ets : «*Christus beledigd*».

1887 Met de dood van zijn vader verliest hij het enige familielid dat hem het meest begreep, steunde en naar waarde wist te schatten.

1888 Schildert zijn grootste doek «*L'Entrée du Christ à Bruxelles*». Ontmoet Augusta BOOGAERTS, dochter van een Oostendse hotelier, die hij «*La Sirène*» noemt en met wie hij levenslang verbonden blijft.

Graveert 45 platen.

21 werken op het salon van «*Les XX*».

1890 Crisisperiode. Zijn schildersstijl neemt een — andere wending («*cloisonné*»-techniek). Maakt

1891 schilderijen van een uitzonderlijke intensiteit : «*Ecce Homo*», «*d'Homme de douleurs*», «*Squelettes se disputant un hareng saur*», «*Masques se disputant un pendu*», «*Les bons juges*», «*Les chanteurs grotesques*», «*Les musiciens terribles*», «*Baptême de masques*», «*Mascarade*», «*Auto-da-fé*». Allen van 1891. «*Portrait d'Emile Verhaeren*», «*Figure revêche*», «*Ensor et Leman discutant peinture*», «*La brodeuse*», «*L'assassinat*» uit 1890.

1892 Eugène DEMOLDER publiceert de eerste monografie over Ensor. De zus van de schilder huwt de Chinees TAEN HEE TSEU, die haar verlaat vooraleer hun dochter Alexandra is geboren. Schildert «*L'Intrigue*», «*Le prêche de St. Babylas*», «*La raie*», «*Les masques singuliers*», «*Ma chambre préférée*», «*La vierge consolatrice*», «*Les mauvais médecins*», «*Les poissards mélancoliques*».

1893 Laatste tentoonstelling van «*Les XX*». De verbitterde Ensor wilt de inhoud van zijn atelier verkopen voor 8.500 frank maar vindt geen koper. Zijn produktiviteit daalt. Maakt voor het eerst een versie van een vroeger werk, «*Le chou*», uit 1880 (KMSK, Brussel).

1894 Ontbinding van de kunstkring «*Les XX*». ENSOR die niet altijd de verwachte steun van de Twintigers heeft gekregen, stemt tegen de

- ontbinding. Oprichting van «*La Libre Esthétique*» onder de leiding van Octave Maus.
- 1896 De Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België te Brussel koopt «*Le lampiste*» (1880), eerste werk van ENSOR dat wordt aangekocht door een museum.
- 1898 Grote tentoonstelling van zijn gravures te Parijs in het «*Salon des Cent*» waarvan het orgaan, «*La Plume*», een speciaal nummer aan ENSOR wijdt.
- 1899
- 1903 Wordt ridder in de Leopoldsorde.
Ontmoet Emma LAMBOTTE, schrijfster en journaliste, die ENSOR immer zal verdedigen en steunen. Zij en haar man, DR. LAMBOTTE, kopen talrijke werken aan de schilder.
- 1908 Publicatie van de eerste uitvoerige monografie over ENSOR door Emile VERHAEREN.
- 1910 Eerste belangrijke persoonlijke tentoonstelling te Rotterdam en te Antwerpen.
- 1911 Componceert «*La Gamme d'Amour*» waarvoor hij ook de decors en de kostuums ontwerpt.
Emile NOLDE bezoekt Ensor.
- 1913 Publicatie van de eerste grafiekcatalogus door Herbert VAN GRAVENS-GARVENSBURG te Hannover.
- 1915 Overlijden van de moeder van Ensor.
- 1916 Overlijden van de tante van Ensor.
- 1917 ENSOR VERHUIST NAAR DE VLAANDERENSTRAAT 27, EEN HUIS DAT HIJ VAN ZIJN OOM ERFT EN WAAR HIJ TOT ZIJN DOOD ZAL BLIJVEN WONEN. DAAR BEVINDT ZICH NU HET ENSORMUSEUM.
- 1920 Retrospectieve in de Galerie Georges Giroux te Brussel.
- 1921 Retrospectieve bij «*Kunst van Heden - Art Contemporain*» te Antwerpen. Eerste uitgave van «*Les écrits d'Ensor*» bij Les éditions Sélection te Brussel.
- 1922 Publicatie van de monografie van Grégoire LE ROY.
- 1926 Tentoonstelling in de Galerie Barbazanges-Hodebert te Parijs (60 werken).
- 1927 Retrospectieve door het Kestner-Gesellschaft te Hannover (132 werken).
- 1928 Tentoonstelling in de Städtische Kunsthalle te Mannheim (151 werken).
- 1929 Grootste retrospectieve in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel. «*De Intrede van Christus te Brussel*» wordt voor het eerst getoond (797 werken).
KONING ALBERT adelt ENSOR. Hij krijgt de titel van Baron.
KANDINSKY bezoekt Ensor.
- 1930 Tentoonstelling in de Kunsthandel Huinck & Scherjon te Amsterdam.
Onthulling te Oostende van zijn buste, gemaakt door Edmond DE VALERIOLA.
- 1932 Retrospectieve in het Musée du Jeu de Paume te Parijs (171 werken).
- 1933 Tentoonstelling in de Galerie Studio te Oostende (c. 150 werken).
- 1939 Retrospectieve door de «*Gazette des Beaux-Arts*» te Parijs.

- 1940 De drie schilderijen en de reeks gravures en tekeningen van het Stedelijk Museum van Oostende worden vernietigd tijdens een bombardement.
- 1945 Overlijden van zijn zus Mariette.
Belangrijke retrospectieve in de Galerie Georges Giroux (159 werken).
- 1946 Retrospectieve in de National Gallery te Londen (88 werken).
- 1948 Oprichting van de vereniging «*De Vrienden van James Ensor*».
- 1949 Na drie weken ziekte sterft ENSOR op 19 november.
Hij wordt met veel eerbetoon begraven op het kleine kerkhof rond de kerk van Onze-Lieve-Vrouw ter Duinen te Mariakerke bij Oostende.

Loop even langs :

- Langestraat 26 : voorheen geboortehuis van J. Ensor
- Vlaanderenstraat 31 : woonhuis van Ensor tussen 1875 en 1916 (met zijn atelier op de bovenste verdieping in de hoekkamer; niet te bezoeken)
- Zeedijk, Venetiaanse Gaanderijen : J. Ensormonument

Bezoek ook het Museum voor Schone Kunsten - Feest- en Cultuurpaleis, Wapenplein, B - 8400 Oostende.
22 schilderijen van James Ensor, o.a. :
Van Iseghemlaan onder sneeuw, Portret van Willy Finch, Zelfportret met bloemenhoed, Christus bedaat de storm, De Gendarmen, Mijn dode moeder ...
Prentenkabinet : tekeningen, etsen, litho's.
Videofilms over Ensor (op eenvoudige aanvraag)

Open iedere dag van 10 tot 12 uur en van 14 tot 17 uur.
Gesloten iedere dinsdag, 1 mei, Kerstmis en Nieuwjaar.
Tel. 059/80 53 35 - Fax 059/70 40 35

College van Burgemeester & Schepenen :

Julien GOEKINT, burgemeester;
Jan CHRISTIAENS, schepen -
Roland MAKELBERGE, schepen -
Maurice QUAGHEBEUR, schepen -
Fernand BOURGOIS, schepen -
Eric SIX, schepen -
Dries VERMEESCH, schepen -
Paul VANLAER, schepen -
Emilienne VERCRUYSSÉ-HAGHEBAERT, schepen;
Johan VANDENABEELE, stadssecretaris.

Wettelijk Depot : D/1990/0342/10.

Uitgever : Stedelijke Musca Oostende - Stad Oostende.

1991/1402

kunst & ambacht

inlijstingen op maat
KERKSTRAAT 44 OOSTENDE

OPARTion

Koningstraat 27C - 8400 Oostende - Tel. 059/70 00 48 - 29 05 54

*«Waar de tijd bleef stilstaan bij een antiek
meubeltje is de kunst onze vooruitgang.»*

Kunstwerken van o.a. Alechinsky - Paul Joostens - Elias - Martinsen - Keith Haring
Natasja Delanghe - Jef Van Tuerenhout - Felix Labisse - Lucebert
Art-déco en opzet - Antieke meubelen - Zijde tapijten

van 10-12 uur en van 14-19 uur